

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n lausunto hallintovaliokuntaan ulkomaalaislain muuttamisesta

Toimeentulotuki ja työttömyysetuus pysyvän oleskeluluvan esteenä

Talentia pitää erityisen ongelmallisena sitä, että viimesijaisen toimeentulotuen tai työttömyysetuuden saaminen yli 3 kk ajan johtaisi automaattisesti pysyvän oleskeluluvan saamisen viivästymiseen. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että henkilö, joka on esimerkiksi sairastumisen, mielenterveysongelmien, perhetilanteen tai työmarkkinoiden rakenteellisten esteiden vuoksi joutunut turvautumaan toimeentulotukeen tai työttömyysturvaan, jäisi epämääräiseen ja epävarmaan oleskeluasemaan.

Toimeentulotuen ja työttömyysetuuden käyttö ei ole yksiselitteinen osoitus kotoutumisen epäonnistumisesta, vaan monissa tilanteissa välttämätön tuki selviytymisen ja perusoikeuksien turvaamisen kannalta. Lakiesitys rankaisisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, mikä voi lisätä yhteiskunnassa köyhyyttä, syrjäytymistä ja epäluottamusta viranomaisia kohtaan.

Erityisen ongelmallista on, että työttömyysetuuden käyttö voi katkaista työhistorian kertymisen myös silloin, kun henkilö on aidosti työmarkkinoiden käytettävissä ja aktiivisesti hakee työtä. Näin ollen yksilöitä rangaistaisiin olosuhteista, joihin heillä ei ole todellista vaikutusmahdollisuutta.

Talentia näkee, että ehdotettu sääntely, jonka mukaan yli kolme kuukautta kestävä lomautus katkaisee pysyvän oleskeluluvan edellytyksenä olevan työhistorian kertymisen, on kohtuuton ja epäoikeudenmukainen. Lomautus ei ole yksilön valinta, vaan se johtuu työnantajan päätöksistä ja talouden suhdanteista. On täysin kohtuutonta pitkittää lomautetun henkilön pysyvän oleskeluluvan saantia, kun hänen työsuhteensa on edelleen olemassa ja hän on valmis palaamaan työhön heti, kun työnantaja tarjoaa sitä. Tällainen sääntely lisää epävarmuutta ja asettaa ulkomaalaiset työntekijät kohtuuttomaan asemaan tilanteissa, joihin heillä ei ole vaikutusvaltaa.

Perhekohtainen toimeentulotuen tarkastelu

Lakiesityksen perhekohtainen toimeentulotuen tarkastelu on ongelmallinen, koska hakija voi menettää mahdollisuuden pysyvään oleskelulupaun, vaikka hän itse olisi työssä ja kiinnittynyt yhteiskuntaan, jos puoliso tai muu perheenjäsen joutuu turvautumaan toimeentulotukeen.

Tämä asettaa perheelliset epäyhdenvertaiseen asemaan yksinasuviin nähden ja voi johtaa siihen, että perheet jättävät hakematta heille kuuluvaa tukea. Seurauksena voi olla köyhyyttä ja lasten hyvinvoinnin vaarantumista. Erityisen kohtuutonta tämä on matalapalkka-aloilla, joilla palkkatulot eivät usein riitä kattamaan peruselinkustannuksia.

Vaikutukset asumiseen ja yhteiskuntarauhaan

Talentia kantaa huolta siitä, että toimeentulotuen ja työttömyysetuuden saantiin liittyvät rajoitukset suhteessa oleskeluluvan saantiin lisäävät tilanteita, joissa viimesijaista etuutta tai työttömyysetuutta ei haeta, vaikka tarve olisi todellinen. Tämä lisää yhteiskunnan köyhyyttä sekä asunnottomuuden riskiä, ruoka-avun tarvetta ja velkaantumista.

Kun ihminen ei saa välttämätöntä toimeentuloa tai hänen mahdollisuutensa pysyvään oleskeluun estetään tuen käytön vuoksi, seuraukset eivät rajoitu yksilöön. Ne heijastuvat koko perheeseen ja

laajemmin yhteiskuntaan. Pitkittynyt epävarmuus asemasta ja toimeentulosta voi heikentää kotoutumista ja lisätä turvattomuuden tunnetta, mikä puolestaan voi horjuttaa yhteiskuntarauhaa.

Kielitaitovaatimukset ja yksilölliset erot

Lakiesityksessä asetetut kielitaitovaatimukset (B1, B2 ja joissain tilanteissa C1) voivat koitua mahdottomiksi monille. Vaikka poikkeamismahdollisuuksia on kirjattu, käytännön toimeenpanossa on vaarana, että esimerkiksi oppimisvaikeuksia, traumataustaa tai mielenterveyden ongelmia omaavien hakijoiden tilanteita ei tunnisteta riittävästi.

Kotoutumista ei tule arvioida pelkästään kielitaidon perusteella. On huomioitava myös yksilön toimintakyky, osallistuminen ja sosiaalinen integroituminen.

Lasten ja nuorten asema

Lakiesitys sisältää alaikäisille helpotuksia pysyvän oleskeluvan saantiin, mutta käytännössä lasten asema on yhä sidoksissa perheen toimeentuloon. Jos perhe joutuu toimeentulotuen varaan, voi se vaikeuttaa myös lapsen pysyvän luvan saamista ja ajaa alaikäiset kohtuuttomaan tilanteeseen.

Talentia korostaa, että lapsen edun on oltava ensisijainen arviointiperuste kaikissa lakimuutoksissa.

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma

Talentia muistuttaa, että lakiesityksessä olevat muutosehdotukset eivät voi syrjäyttää perusoikeuksia. Kiristyvät edellytykset tarkoittavat sitä, että yhä useampi sosiaalihuollonkin asiakas joutuu pitkittyneeseen epävarmuuteen, mikä lisää sosiaalipalvelujen, lastensuojelun, päihde- ja mielenterveyspalvelujen sekä kriisipalvelujen kuormitusta. Lyhyen aikavälin säästöt voivat pitkällä aikavälillä johtaa huomattavasti suurempiin kustannuksiin.

Talentia katsoo, että lakimuutosta on arvioitava perustuslain 19 §:n ja ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta. Viimesijainen toimeentulotuki ja työttömyysetuudet eivät saa muodostua esteeksi pysyvälle oleskelulle. Jokaisella tulee olla oikeus ihmisarvoiseen elämään ja riittävään toimeentuloon. Lainsäädännön tulee turvata, että haavoittuvimmassa asemassa olevien oikeudet eivät vaarannu.

Suomi on sitoutunut Euroopan ihmisoikeussopimukseen, Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan sekä YK:n kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka velvoittavat turvaamaan jokaiselle ihmisarvoisen elämän edellytykset.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla turvaa oikeuden yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen, mikä voi vaarantua, jos pysyvän oleskeluluvan saamisen ehtoja tiukennetaan niin, että perheenyhdistäminen tai Suomessa pysyminen vaikeutuu kohtuuttomasti.

Euroopan sosiaalinen peruskirja sekä YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus (TSS-sopimus) velvoittavat turvaamaan oikeuden riittävään toimeentuloon, asumiseen ja sosiaaliturvaan.

Lakiesityksen mukaan pysyvään oleskelulupaan tarvittavan työhistorian kertyminen on sidottu päätoimiseen työntekoon, mikä syrjii niitä, jotka eivät terveydellisistä tai esimerkiksi traumaattisista syistä kykene täysipainoiseen työskentelyyn.

Osa-aikainen tai jaksottainen työ ei riitä täyttämään edellytyksiä, vaikka se osoittaisi sitoutumista Suomeen. Tämä ei tue kotoutumista, vaan luo esteitä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville. Lisäksi esitetty työhistoriaedellytys ei ota huomioon Suomen tämänhetkistä työmarkkinatilannetta:

Vuonna 2024 noin 18 % työllisistä teki osa-aikatyötä. Lähes 120 000 henkilöä teki osa-aikatyötä, koska kokoaikatyötä ei ollut tarjolla.

Työttömyysaste nousi vuoden 2024 aikana 8,4 %:sta yli 10 %:iin, ja kesällä 2025 työttömiä oli jo lähes 300 000.

Näissä olosuhteissa työhistoriaehdon sitominen kokoaikaiseen työskentelyyn, muodostaa esteen pysyväle oleskelulle erityisesti niille, joilla ei ole mahdollisuutta kokoaikaiseen työhön rakenteellisista syistä. Muutos ei tue kotoutumista, vaan lisää epävarmuutta ja syrjäytymisen riskiä.

Sukupuolivaikutukset

Talentia kiinnittää huomiota siihen, että pysyvän oleskeluluvan saamisen nopeuttamisen edellytykseksi esitetty 40 000 euron vuosituloraja ei ole sukupuolineutraali.

Marraskuussa 2024 palkkatulonsaajien palkkojen ja palkkioiden mediaani oli 3 325 euroa.

Miesten mediaani oli 3 709 euroa (+6,3 %), naisten 3 055 euroa (+4,4 %).

Sukupuolten välinen palkkaero merkitsee käytännössä sitä, että naiset joutuvat tilastollisesti heikompaan asemaan tulorajan täyttämiseksi. Tämä voi johtaa välilliseen sukupuolisyrjintään ja on ristiriidassa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännöksen ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Talentia pitää ongelmallisena myös sitä, että pysyvän oleskeluluvan tuloraja ehdotetaan sidottavaksi indeksiin. Käytännössä suuri osa palkoista ei ole suoraan sidottu indeksiin, joten raja voi nousta nopeammin kuin palkat, erityisesti naisvaltaisilla ja matalapalkkaisilla aloilla, kuten sosiaali- ja terveysalalla. Tämä lisää välillisen syrjinnän riskiä ja heikentää kotoutumisen edellytyksiä.

Lisäksi ammattikorkeakoulututkintojen jättäminen nopeutetun pysyvän oleskeluluvan edellytysten ulkopuolelle vaarantaa yhdenvertaisuuden toteutumisen. Käytännössä tämä kohdistuu naisvaltaisille aloille, kuten sosiaali- ja terveydenhuoltoon, ja asettaa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet epäedulliseen asemaan suhteessa yliopistotutkinnon suorittaneisiin.

Ehdotettu 56 c § rajaa pysyvän oleskeluluvan mahdollistavista tutkinnoista pois alemman ammattikorkeakoulututkinnon, vaikka se on työelämässä vahvasti työllistävä tutkinto. Tämä on ristiriidassa työvoiman saatavuuden turvaamisen ja yhdenvertaisuuden kanssa. Talentia katsoo, että myös ammattikorkeakoulututkinnot tulisi sisällyttää lain piiriin.

Johtopäätökset

Talentia katsoo, että pysyvän oleskelun ehtojen kiristäminen ei edistä kotoutumista vaan lisää epävarmuutta ja esteitä integroitumiselle. Kiristykset, jotka johtavat kohtuuttomiin tilanteisiin, heikentävät myös Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten osaajien silmissä, sillä pysyvän oleskelun epävarmuus vähentää maan vetovoimaa riippumatta hakijan koulutus- tai ammattitaustasta.

Erityisasiantuntija

Heidi Pekkarinen

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia

Lähteitä

<https://www.talentia.fi/uutiset/sosiaalialan-ammattilaiset-varoittavat-toimeentulotukiuudistus-uhkaa-syventaa-ongelmia/>

<https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/toimeentulotuki>

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tyti/statfin_tyti_pxt_13aw.px/table/tableViewLayout1/

https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/726433?utm_source